

10-10-2019

THE INFLUENCE OF SOCIAL COMPETENS ON PROFESSIONAL CHOICE

Дилафруз Дадамирзаевна Ориббоева

NamSU The teacher of the division of psychology and pedagogic

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

Ориббоева, Дилафруз Дадамирзаевна (2019) "THE INFLUENCE OF SOCIAL COMPETENS ON PROFESSIONAL CHOICE," *Scientific Bulletin of Namangan State University*. Vol. 1 : Iss. 9 , Article 51. Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol1/iss9/51>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Scientific Bulletin of Namangan State University by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

THE INFLUENCE OF SOCIAL COMPETENS ON PROFESSIONAL CHOICE

Cover Page Footnote

???????

Erratum

???????

ИЖТИМОЙИЙ КОМПЕТЕНТЛИКНИ КАСБ ТАНЛАШГА ТАЪСИРИ

Ориббоева Дилафруз Дадамирзаевна

НамДУ Педагогика ва психология кафедраси ўқитувчиси

Аннотация. Мақолада ўқувчиларни касб-хунарга йўналтиришда ижтимоий компетентликни таъсири ҳақида маълумотлар берилган бўлиб, бундан ташқари ўқувчиларни касб танлашга йўналтиришда турли ҳаётий соҳалардаги ижтимоий ҳамкорликка бўлган қобилият ва ижтимоий мослашувчанлик масалалари ёритилган.

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ НА ВЫБОР ПРОФЕССИИ

Ориббоева Дилафруз Дадамирзаевна

НамДУ Преподаватель кафедры педагогики и психологии

Аннотация. В статье даны сведения о влиянии социальной компетенции, направленные на профессиональную ориентацию учащихся при выборе профессии, а также вопросы связанные со способностями и социальной адаптации социального взаимодействия в различных жизненных сферах.

THE INFLUENCE OF SOCIAL COMPETENS ON PROFESSIONAL CHOICE

Oribboyeva Dilafruz Dadamirzayevna

NamSU The teacher of the division of psychology and pedagogic

Abstract. This article provides information about the impact of social competence on directing pupils towards choosing profession besides that it clarifies the ability to engage students in social life in various areas of life. and social adaptation issues

Yuqori sinflardan boshlab ota-ona va o'quvchilarni kasb tanlash va unga tayyorgarlik haqidagi dolzarb muammo qiyinay boshlaydi. O'quvchilar bo'lajak kasbi haqida jiddiy o'ylab, o'zidagi psixologik va psixofiziologik "zahiralarni" baholashga urinadi. Shunday muxim vaziyatda kattalarning asosiy vazifasi o'quvchiga o'zini bilishda o'z imkoniyatlari xulq motivlarini individual psixofiziologik imkoniyatlarini tushunishda yordamlashish va keyinchalik o'qish faoliyati mobaynida o'zlashtirgan ma'lumotlaridan va bilimlardan kasbiy o'z-o'zini anglash jarayonida faol foydalanishga yo'naltirishdan iborat. Bu ishning pirovard maqsadi-o'quvchini mustaqil o'ylab ongli ravishda kasb tanlashga yetaklash va maktab sharoitida imkoni boricha kasbga dastlabki psixologik tayyorgarlikni ta'minlashdir. O'quvchilarni kasbga yo'naltirish jarayonida u tomonidan egallangan bilim va ko'nikmalardan samarali foydalanish va nazariy ma'lumotlarni amaliyotga jalb etish masalasi muhim omillardan biri bo'lib xizmat qiladi. Bu o'rinda ularning psixikasida ijtimoiy kompetentsiyaning namoyon bo'lish mehanizmlarini alohida taxlil etish kerak.

Kompetentsiya-faoliyat sub'ekti tomonidan o'z bilimi va vaziyat o'rtasidagi bog'liqlikni o'rnatish olish imkoniyati, yoki keng ma'noda konkret vaziyatdagi muammoni hal etish uchun zarur bo'lgan amaliyot (bilim+xarakat)ni topish qobiliyati sanaladi.

Ijtimoiy kompetentsiya-ijtimoiy malakalar (majburiyatlar) xisoblanib, kishiga jamiyat hayotidagi normalar va qoidalarni adekvat (o'zaro mos) tarzda bajarish imkoniyatini beradi.

Ijtimoiy kompetentlik asosini jamiyat, undagi xulq-atvor usullari va qoidalari haqidagi bilimlar tashkil etadi. Maktab o'quvchisi uchun jamiyat, keng (dunyo, mamlakat) va tor (oilalar, maktab, maxalla) davrada aks etadi.

Uning ijtimoiy kompetentligi turli ma'lumotlar oqimidan xabardorligi orqali aniqlanadi. Shuning uchun, ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirishning muhim yo'llaridan biri, bolada o'zini o'rab turgan kishilar bilan birgalikda harakat qila olish, o'zini tutish usullariga doir bilimlarni shakllantirishdan iborat.

Ijtimoiy kompetentlik tuzilmasidagi bilim, ko'nikma va malakalar jamlanmasiga e'tibor bergan holda, shuni ta'kidlash lozimki, ularning o'zi ijtimoiy kompetent xulqni ta'minlay olmaydi. Kompetentlikni yanada kengroq ma'noda izohlash, ya'ni bilimlarni zarur vaziyatlarga bog'lay olish imkoniyatlari, muammoli jarayonni his etish qobiliyatini xisobga olish maqsadga muvofiqdir.

Ijtimoiy kompetentlik – bu:

- hayotga moslashganlik,
- o'zgaruvchan shart-sharoitlarga moslashuvchanlik ko'nikmasi, turli-tuman vaziyatlarda o'zini yo'qotmaslik, turli jamoalarda faoliyat ko'rsata olish,
- mas'uliyatli tanlovni amalga oshirish qobiliyati.

Ijtimoiy kompetentlikka zamin yaratib beradigan shaxsiy tuzilmalar sifatida:

Birinchi, maktabda ijtimoiy foydali faoliyat motivatsiyasi rivojlanadi va mustahkamlanadi. Jumladan, u ikkita qutbdan biriga joylashgan bo'ladi:

- muvaffaqiyatga erishishga intilish;
- muvaffaqiyatsizlikdan xavotirlanish(qochish).

Agar o'quvchi o'z faoliyati davomida muvaffaqiyatsizlikka duch kelsa, uning motivatsiya sohasida "muvaffaqiyatsizlikdan qochish" motivi ustunlik qila boshlaydi. Psixologik tadqiqotlarda aniqlanishicha, "muvaffaqiyatga erishishga intilish" motivi ijtimoiy adaptatsiya(moslashish)ga qulaylik yaratib beradi.

Faoliyatning ushbu motivatsiyasi amaliy, ijobiy natijalarga erishishga yo'naltirilgan bo'ladi va shaxs faolligini belgilab beradi.

Muvaffaqiyatsizlikdan xavotirlanish motivatsiyasi ijtimoiy kompetentlikka erishishga to'sqinlik qiladigan, salbiy xolat xisoblanadi. Motivatsiyaning ushbu tipida o'quvchi hatolar, muvaffaqiyatsizliklar, tanbeh va jazodan qochishga harakat qiladi, barcha intilishlaridan salbiy natijani kuta boshlaydi va bu uning jamiyatdagi xulqiga ta'sir ko'rsatadi. Hali faoliyat boshlamasdan oldin, u o'zining muvaffaqiyatsizligini bashorat qila boshlaydi va faoliyatdan voz kechadi. Ijtimoiy kompetentlikni egallash uchun, "muvaffaqiyatga erishishga intilish" motivining ahamiyati katta bo'ladi.

Ikkinchi, bilish sohasining intensiv rivojlanishi va undagi sifat o'zgarishlari tufayli bola, o'z bilish jarayonlarini idora etishni o'rganadi, ular bilvositalik kasb etib, ixtiyoriy va anglangan shaklda ifodalanadi.

Xulq-atvorni ixtiyoriy tarzda idora etish (o'z xulqini ongli boshqarish, ijtimoiy me'yorlar va qoidalarga rioya etish, o'z-o'zini boshqarish qobiliyati), ijtimoiy

kompetentlikning taraqqiy etishi uchun ahamiyatli bo'lgan muhim yangilanishlardan biri sanaladi.

Uchinchidan, o'smir o'ziga boshqalar nazari bilan qarashga o'rganadi, unda o'ziga va boshqalarga nisbatan tanqidiy munosabat paydo bo'ladi, hamda o'ziga-o'zi baho bera boshlaydi. O'z-o'ziga baho berishning yuzaga kelishi, shaxs tuzilmasidagi eng muhim bo'g'in xisoblanib, ko'p hollarda shaxsning ijtimoiy moslashuvini ta'minlab beradi va o'quvchi xulqini idora etadi. O'z shaxsidan qoniqish hissi va o'z-o'ziga berilgan baho, ijtimoiy kompetentlikning muhim tarkibiy qismidir.

To'rtinchidan, o'quv jarayonida bolalarda tevarak atrofdagi kishilar bilan munosabatlarning yangi tipi shakllanadi. Bolalar ijtimoiy normalarni o'zlashtiradilar, shaxslararo munosabatlarda "nima yaxshi – nima yomon" ekanligini farqlaydilar, kattalardan ko'ra o'z tengdoshlariga yaqinlasha boshlaydilar.

Ushbu xolatda ijtimoiy moslashish uchun o'zaro hamkorlikdagi faoliyat ijobiy ta'sir ko'rsatadi, o'quvchi o'z tengdoshlari va kattalar bilan birgalikda faoliyat olib boradi. O'z fikrini boshqalarnikidan ajrata olish tufayli o'quvchi o'z shaxsiy "Men"ining imkoniyatlarini chamalay oladi, ko'pgina hayotiy vaziyatlar uning xulq-atvori, o'zini tutishiga bog'liq ekanligini tushunib yetadi, shu asnoda muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini egallaydi.

Shunday qilib, ijtimoiy kompetentlik -shaxs ustanovkalari va ma'naviy qadriyatlari, shaxsiy psixologik xususiyatlar tizimiga asoslanuvchi, o'zaro bir-biriga yaqin ijtimoiy kompetentsiyalar majmuasi bo'lib, individga jamiyatga qo'shilishga va turli ijtimoiy rollarni samarali bajarishga imkoniyat beradi.

Ijtimoiy kompetentsiyalar qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin:

- shaxsiy;
- psixologik;
- ijtimoiy-psixologik;
- huquqiy;
- verbal;
- kommunikativ;
- iqtisodiy;
- kasbiy kompetentsiya.

Shaxsning ma'naviy-ahloqiy qadriyatlari tizimida tolerantlik, boshqa kishiga nisbatan hurmat va uni qabul qilish, o'z-o'zini hurmat qilish va boshqalarni farqlash mumkin. Shaxsning asosiy psixologik tuzilmalari sifatida moslashuvchanlik, muvaffaqiyatga yo'nalganlik, kreativlik kabilarga e'tibor qaratiladi.

Shaxsning ijtimoiy rollariga to'xtaladigan bo'lsak-ular alohida(individual) xususiyatlar hamda ijtimoiy normalarni birlashtirgan holda, shaxs va jamiyat o'rtasida vositachilik funksiyasini bajaradilar.

Yuqorida bildirilgan fikr-mulohazalarni tahlil qilgan holda, ijtimoiy kompetentlik tuzilmasining quyidagi modelini yasash mumkin bo'ladi:

- Ijtimoiy rollar spektri
- Ijtimoiy kompetentsiyalar tizimi
- Alohida(individual) psixologik sifatlar va ma'naviy-ahloqiy ustanovkalar tizimi

Agar ijtimoiy kompetentlikni biz shaxsning ijtimoiy sohada va xususan yaxlit rivojlanish imkoniyati sifatida ko'rib chiqadigan bo'lsak, shunday xulosaga kelish mumkinki, ta'lim muassasalari tarbiya sohasi insonning sub'ektli o'z imkoniyatlaridan foydalanish, ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish kabi ijtimoiy xulq atvorini shakllantirib beradi. Aynan shu qonuniyat tarbiya sohasida ijtimoiy kompetentlikni shakllantirish jarayonida katta ahamiyatga ega. O'quvchilar ijtimoiylashuv jarayoni natijasi sifatida maktabning o'quvchining ruhiyatiga ko'rsatadigan ta'siri ijtimoiy kompetentligining yangi darajasini belgilaydi. Bunda ijtimoiy kompetentlikni shakllantirish yangi zamonaviy maktablar uchun zaruriy pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

O'quvchiga ta'sir etuvchi kichik omillarga oila, tengdoshlar, jamiyat, turli ta'lim va tarbiya muassasalari kiradi. Maktabda yuqorida sanab o'tilgan omillar bilan birgalikda, ularning o'quvchi shaxsiga to'g'ridan to'g'ri ta'sirini e'tiborga olgan holda o'smirlar ijtimoiylashuv jarayonini faollashtirish kerak. Maktab tarbiya instituti sifatida "jamiyat buyurtmasini hayotga o'tkazadi -ushbu zamon, jamiyat talablariga mos insonni shakllantiradi, o'stiradi, yosh avlodni ular yashaydigan va ishlaydigan jamiyat talablarini e'tiborga olgan holda o'qitadi va tarbiyalaydi".

Bugungi kunda ta'lim muassasalari oldiga qo'yiladigan maqsadlardan biri ijtimoiy kompetentlikning yuqori darajasini shakllantirish uchun kerakli sharoitlarni yaratish, ijtimoiy psixologiya, pedagogika metod va usullarini tanlash hisoblanadi. Bunday shart-sharoitlarni ta'lim muassasasi tarbiya sohasi imkoniyatlaridan foydalanib yaratish mumkin, tarbiya kuchni bolalarga emas, balki ularni o'rab turgan sharoiti, yashab turgan atrof-muhitiga qaratish kerak. M.I.Rojkovning fikrlarini tasdiqlagan holda, "... individ ijtimoiy tashkilot elementi bo'lib shakllansa, individ ijtimoiy munosabatlar tizimida vazifalarni amalga oshira olishi. ijtimoiy ahamiyat tizimini o'zlashtirishiga qarab jamiyatga kiritiladi".

Bunday sharoitda bitiruvchilarga qo'yilayotgan talablarning yuqoriligini e'tiborga olgan holda maktab tashkiliy, mazmunli va texnologik qayta qurilishi kerak. Ta'limning asosiy vazifasi madaniyat, ijtimoiy normalar va qadriyatlarni o'zlashtirish asosida jamiyatga tez kirishib keta oladigan o'quvchini tarbiyalashdir.

References:

1. Belitskaya G.E. Sotsialnaya kompetensiya lichnosti. Soznanie lichnosti v krizisnom obshestve. M., 1995.
2. Karandishev V.N. Psixologiya: Vvedenie v professiyu: ucheb. posobie. – M.: Akademiya, 2008. – 512 s.
3. Bodalev A.A. Psixologiya obsheniya: Izbrannie psixologicheskie trudi – M.: Moskovskiy psixologo-sotsialniy institut, Voronej: NPO «MODEK», 2002. – 256 s.
4. Kunitsina V.N. Mejlichnostnoe obshenie: Uchebnik dlya vuzov. - SPb.: Piter, 2001. - 544 s